

*„Das Lébn ist lajdr
kajne Wuršt nicht, es
hat núr ajn Ende“*

JAZYKOVÁ CHARAKTERISTIKA JIHOČESKÉHO REGIONU

OBSAH

- 1) Vymezení regionu Jihočeský kraj
- 2) Průběh osídlování
- 3) Osady
- 4) Hláskoslovné znaky
- 5) Německé výrazy v češtině
- 6) Příslovečné a citoslovečné výrazy
- 7) Budějovická němčina
- 8) Budvajzrovství

Vymezení jihočeského regionu (řeky)

- Vltava/Moldau
- Malše/Malsc
- Lužnice/Luschnitz
- Nežárka/Naser
- Blanice/Blanitz
- *Přechod jih. Č. - západ. Mor*
- *Želivka/Seele*
- *Moravská Dyje/Mährische Thaya*

Vymezení jihočeského regionu (města)

- Veselí n/Lužnicí -
Weseli an der Lainsitz
- Soběslav/Sobieslau
- Třeboň/Wittingau
- Nové Hrady/Gratzen

Geografická mapa Jihočeského kraje
Geographical map of the Jihočeský Region

Pohoří a hory

- Šumava/Böhmerwald
- Plechý/Plöcken
- Třistoličník/Dreissesseberg
- Novohradské hory/
Gratzener Berge

OSÍDLOVÁNÍ (10. - 11. st)

Postupný, nerovnoměrný proces osídlování

Labe/Elbe

Vltava/Donau

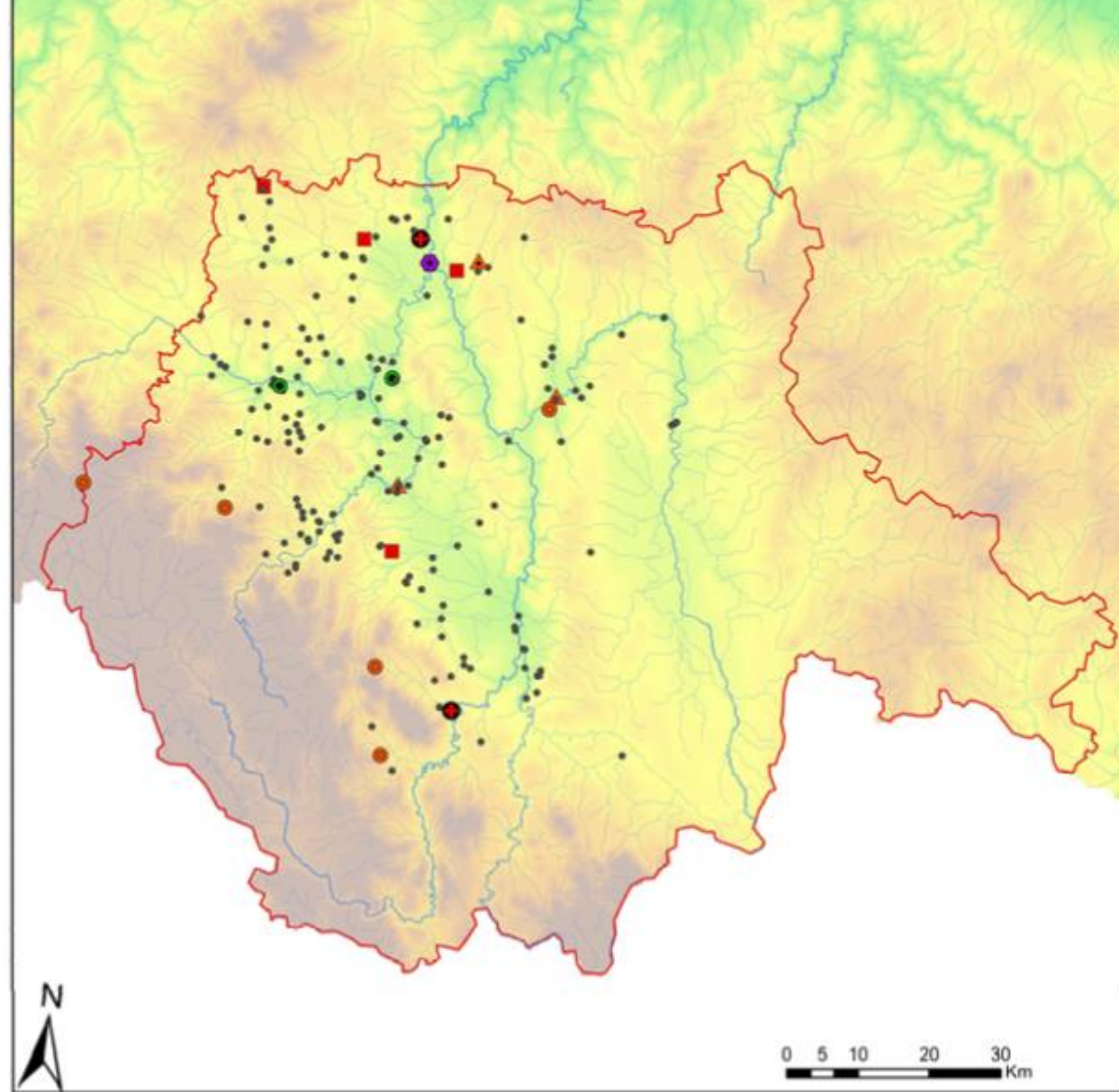
Sázava/Sazawa

Voticko/Wottizer Kreis

Tábor/Tabor Gebiet

Kaplicko/Kaplitzer Gebiet

Mapa výskytu lokalit v rámci Jihočeského kraje

Legenda

Typ sídelního areálu

- Castell
- Oppidum

- Sídliště
- Sídliště výšinné
- Sídliště výšinné opevněné

- Sídliště/Dvorec
- Viereckschanze
- vodní toky

reliéf

High : 1508,53
Low : 115,655

OSÍDLOVÁNÍ (12. st.)

*Rozmach vnitřní kolonizace, méně úrodná a
lesnatá území*

Δ Blatná/Blatna

Pelhřimov/Pilgram

České Budějovice/Budweis

Českomoravská vrchovina – konec 12. st.

Církevní instituce, bavorští kolonisté z Dolních Rakous

Nářečí: středobavorské

Osady německého původu

Eš
Esche

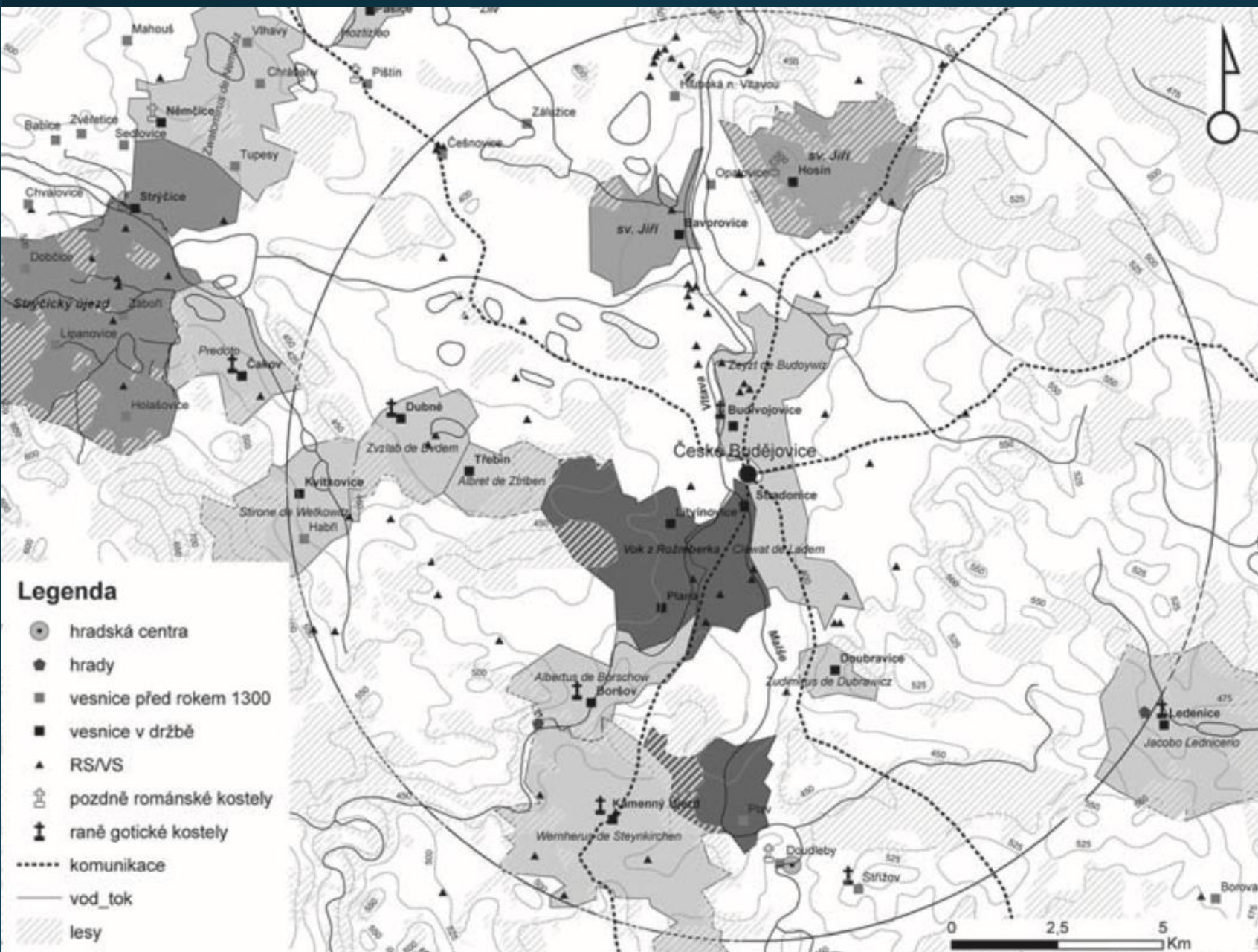
Krumwald
Grünwald

Šimpach
Schönbach

Kačlehy
Gatterschläge

Šejby
Scheinbeschäge

Kaproun
Kaltenbrunn

Struktura osídlení a
majetková držba kolem
poloviny 13. století

- 1680 – 1740: nejvíce osad

Nové osady:

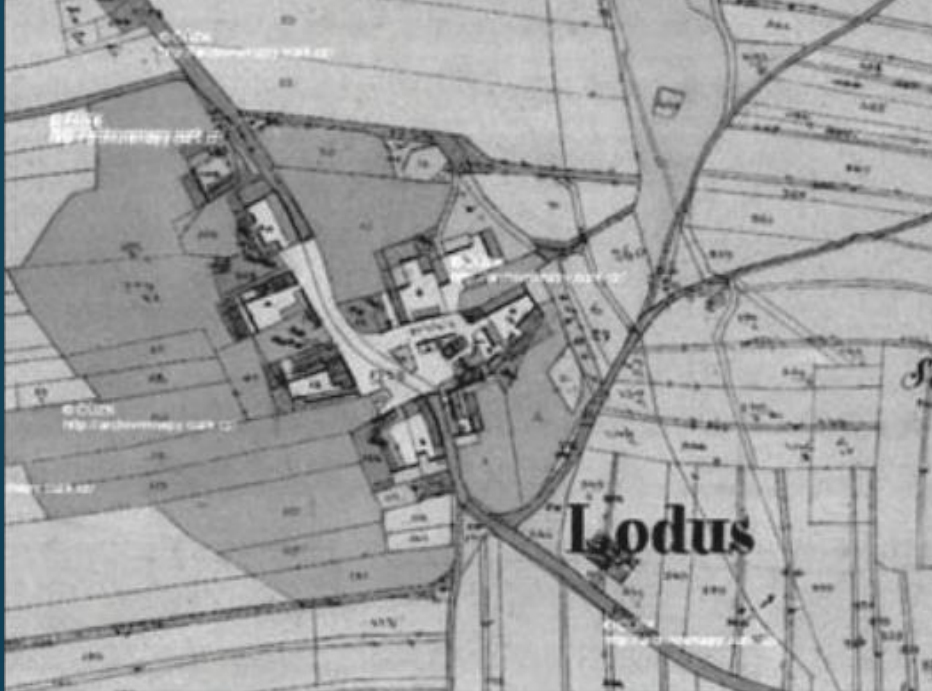
- Kamenice nad Lipou/Kamenitz and der Linde
- Novobystřicko/Neubistritzer Gebier

Poupravená již známá jména + přívlastek:

- *Nový Smrdov/Neu-Smrdow,*
(slovanské slovo *smrd* = *poddaný, sedlák*)

- Lodus (Mladé)
- Schindlhof (Šindlovy Dvory)
- Leitnowitz (Litvínovice)
- Strodenitz (Stradonice/Rožnov)

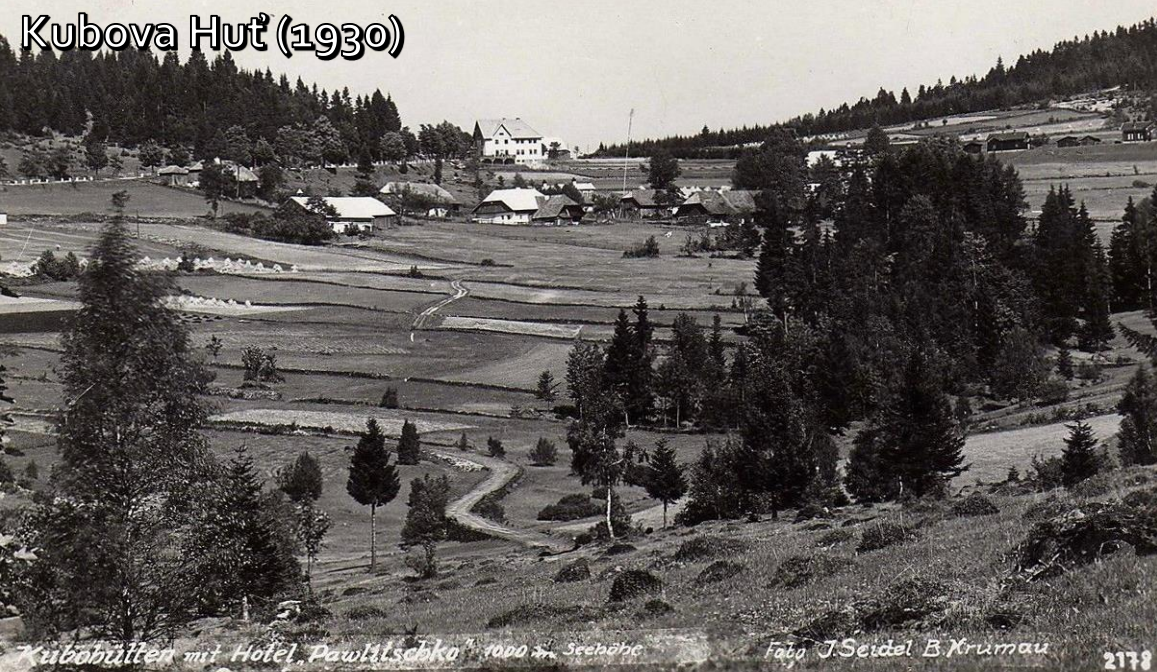

Po roce 1848

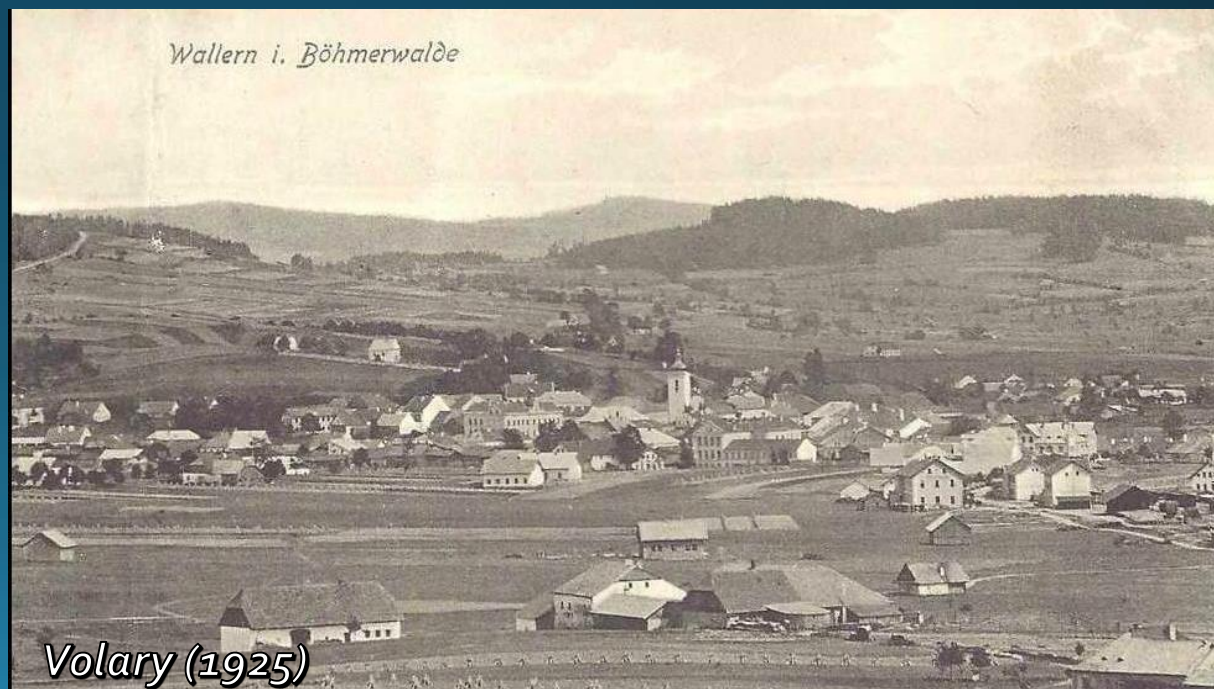
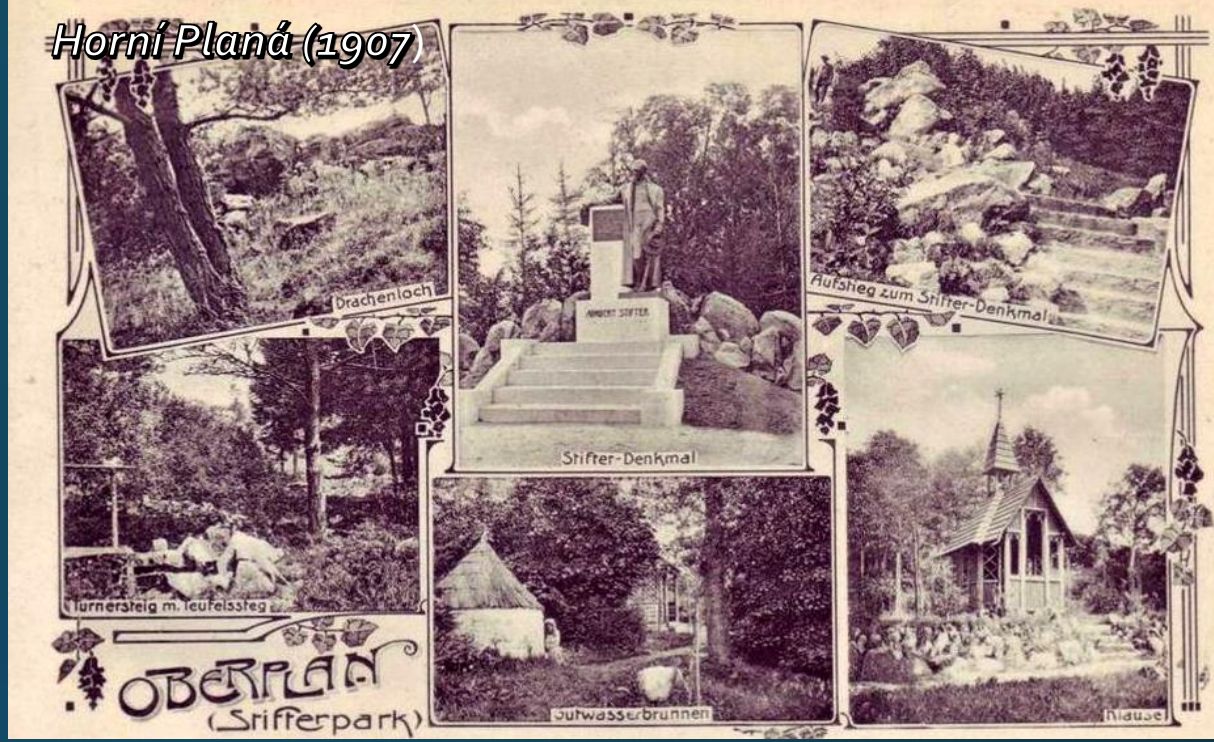
- Ojedinělý vznik osad
- Německé názvy počesťovány
- 2. sv. v.: některé osady zrušeny, sloučeny
- Důvod: vystěhování německého obyvatelstva, zatopení obce přehradou

Kubova Huť (1930)

Kubohütten mit Hotel Pawlitzschko 1000 m Seehöhe Foto J. Seidel B. Krümmel 2178

Volary (1925)

Seznam „zmizelých“ míst

	Česky /tschechisch	Německy / deutsch	GPS mapa
1.	Zhůří (tzv. Kepelské)	Haidl am Ahornberg	49°10'36.164"N, 13°20'7.701"E
2.	Frauenthal	Frauenthal	49°8'29.173"N, 13°23'39.769"E
3.	Skelná	Glaserwald	49°9'24.633"N, 13°23'3.807"E
4.	Paseka	Holzschlag	49°9'10.680"N, 13°21'16.430"E
5.	Hůrka	Hurkenthal	49°7'38.646"N, 13°19'51.045"E
6.	Vysoké Lávky	Hohenstegen	49°7'47.248"N, 13°22'35.932"E
7.	Horní Ždánidla	Ober-Steindlberg	49°5'15.019"N, 13°21'10.121"E
8.	Velký Bor	Grosshaid	49°6'9.401"N, 13°25'49.462"E
9.	Zelená Hora	Grünberg	49°4'53.354"N, 13°26'10.496"E
10.	Stodůlky	Stadin	49°7'14.665"N, 13°25'59.541"E
11.	Prostřední Paště	Mitter-Waid	49°7'9.494"N, 13°28'35.221"E
12.	Javoří Pila	Ahornsäge	49°2'14.918"N, 13°26'32.854"E
13.	Vchynice-Tetov	Chynitz-Tettau	49°1'49.228"N, 13°29'48.741"E
14.	Hraběcí Huť	Grafenhütte	49°0'31.257"N, 13°34'6.985"E
15.	Zhůří (u Rejštejna)	Haidl	49°5'18.356"N, 13°33'15.590"E
16.	Františkov	Franzensthal	49°0'15.086"N, 13°36'47.922"E
17.	Knížecí Pláně	Fürstenhut	48°57'10.241"N, 13°36'56.958"E
18.	Žďárek	Scheuereck	48°55'34.539"N, 13°38'40.481"E
19.	Horní Světlé Hory	Ober-Lichtbucht	48°54'15.386"N, 13°40'9.282"E
20.	Polka	Elendbachl	48°56'49.122"N, 13°42'46.270"E
21.	Březová Lada	Birkenhaid	48°57'18.575"N, 13°42'50.430"E
22.	Radvanovice	Schillerberg	48°53'9.428"N, 13°46'8.936"E
23.	Dolní Cazov	Unter-Zassau	48°53'10.727"N, 13°44'33.240"E
24.	Krásná Hora	Schönberg	48°51'13.380"N, 13°45'59.022"E
25.	Nové Údolí	Neuthal	48°49'43.803"N, 13°47'55.808"E
26.	Jelení Vrchy	Hirschbergen	48°48'59.645"N, 13°52'40.293"E
27.	Josefův Důl	Josefsthal	48°43'56.359"N, 13°58'25.471"E
28.	Huťský Dvůr	Hüttenhof	48°44'29.778"N, 13°58'10.493"E
29.	Zadní Zvonková	Glöckelberg	48°43'24.194"N, 13°58'57.649"E
30.	Plešné Jezero	Plöckensteiner-See	48°46'40.410"N, 13°52'3.142"E

Historické album Šumavy Historisches Album des Böhmerwaldes

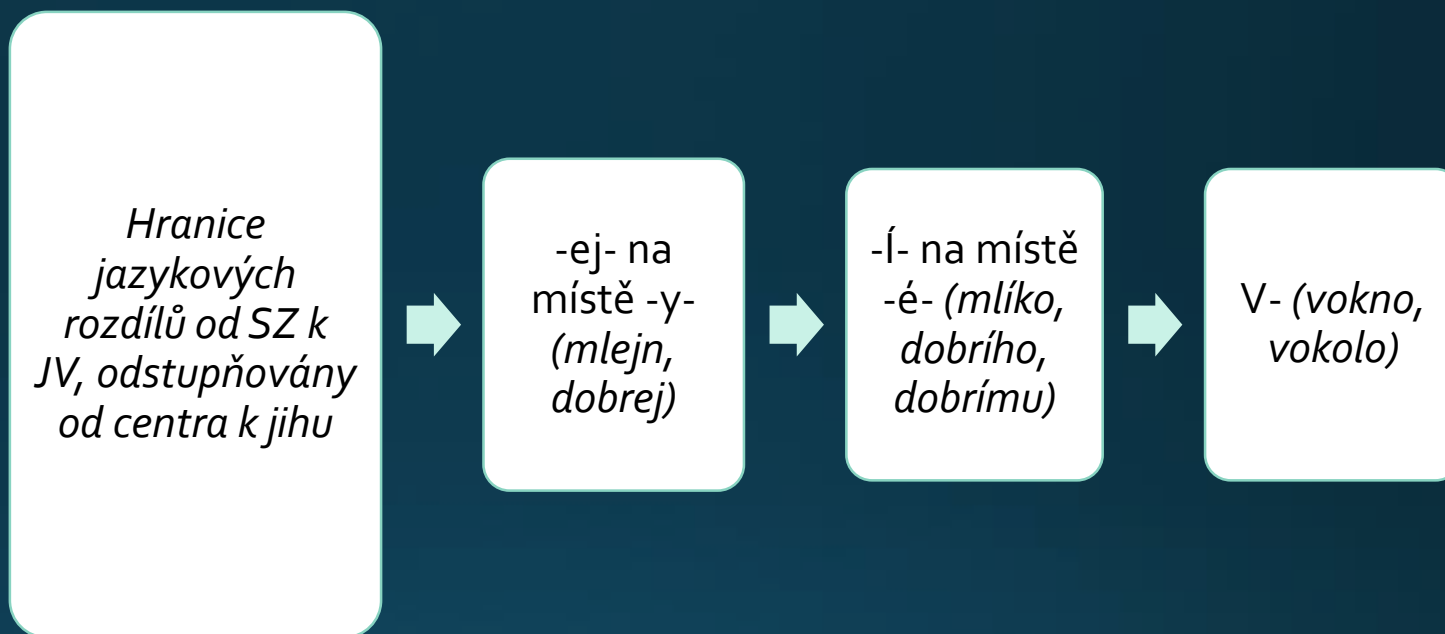

Odkaz na německou reportáž o jedné ze zaniklých
obcí na Šumavě:

DIALEKTY V JIHOČESKÉM REGIONU

Společné hláskoslovné znaky s ostatními nářečími

SPECIFICKÉ ZNAKY V JIHOČESKÉM NÁŘEČÍ

1. Disimilace zdvojených souhlásek

(sykavek a zubnic):

babijce – babiččce

kojce – koččce

bej – bez

2. Výslovnost měkkých retnic v pozici před -i-:

bjič – bič

pjivo - Pivo

majinka - maminka

- 3. Ustrnulé tvary příjmení s příponou -ovic, změna v -ojc, -ouc:
 - *Novákovic – Novákojc, Novákouc*
- 4. Ustrnulý tvar přídavných jmen přivlastňovacích:
 - *tatínkovo, matčino*
- 5. Měkčení v rozkazovacím způsobu sloves:
 - *poproš! – popros!*
 - *Neježdě! – nejezdi!*

Německé výrazy v češtině

Čeština	Němčina
Šmorn	Schmoren
Šterc	Sterz
Vercajch	Werkzeug
Faslík (nádoba na stloukání másla)	Faß
Šlampa (nepořádná žena)	Schlampe

Nahrazování hlásek v přejatých slovech:

S ➤ Ž
G ➤ K
B ➤ P

*Pranšláky/Braunschlag
Frahelž/Freihals*

Příslovečné a citoslovečné výrazy

- *Furt/fort*
- *Holt/hult*
- *Ímrvere/immerwährend*

Ustálené obraty v konverzaci:

- *Bili sme ímmervére v laťi*
- *Je s toho hín*
- *Mít pech*
- *Bejt štont* (stande sein)

Budweiser Sprachinsel

- 1265: založeny České Budějovice
- 1. polovina 13. st.: Češi a Němci vedle sebe
- 2. polovina 18 .st.: Národní obrození
- přelom 19. a 20. st.: ztráta německého rázu města ČB
- 1906: vítězství Čechů ve volbách ➤ radnice

Poměr obou jazykových společenství v Českých Budějovicích

ROK	ČEŠI	NĚMCI
1880	11 812	11 829
1890	16 585	11 642
1900	23 427	15 446
1910	27 309	16 903

Budějovická němčina

Neměla psanou formu, pouze mluvenou

Intonace česká, dikce slov německá

G. Fehr (1977) uvádí, že „*hlava mluvila německy, ale hrtan česky*“
1918 - potlačení, postupný zánik budějovické němčiny

Přísloví:

„*Das Lébn ist lajdr kajne Wuršt nicht, es hat núr ajn Ende*“
(Das Leben ist leider kein Wurst, es hat nur ein Ende)

„*Wer kajnen Rűf nicht hat, kann ihn auch nicht ferlírn*“
(Wer keinen Ruf hat, kann ihn auch nicht verlieren)

„*Mentsch, wie hast du dich?*“
(Mensch, wie gehts es dir?)

Němčina v češtině zastoupena lexikálně, gramatika ale česká:

- *„Naše mutr koupila fotrovi foremetku a ted’ji pigluje na konku, je mu cu klajn, že prej ji tak vepestruje“*
- = Unsere Mutter kaufte dem Vater das Vorhemdchen, und jetzt bügelt sie es auf dem Gang, es ist ihm zu klein, daß sie es ihm so wohl ausbessert.
- *(Naše matka koupila otci náprsenku a ted’ji žehlí na chodbě, je mu příliš malá, že prý ji tak vylepší)*

Výrazy z tzv. budvajzrovství

Mluvená nespis. čeština	německy	význam
<i>strožok</i>	Strohsack	slamník
<i>portviš</i>	Borstwisch	smeták
<i>flaška</i>	Flasche	láhev
<i>hornudle</i>	Haarnadeln	jehlice do vlasů
<i>putr</i>	Butter	máslo
<i>presbuřt</i>	Preßwurst	tlačenka
<i>šlajer</i>	Schleier	závoj
<i>šnuptychl</i>	Schnupftüchel	kapesník
<i>štekl</i>	Stöckl	podpatek
<i>tébich</i>	Teppich	koberec
<i>tištúch</i>	Tischtuch	ubrus

NĚMECKÉ VÝRAZY DNES

- Neoficiální mluva starší generace
- Profesionální mluvy
- Slangy: vorařský, truhlářský, pivovarnický, zednický atd.
- Rozvoj odborného školství = původně německé výrazy nahrazovány českými
- Germanismy - dnes již velmi omezeně

- **LITERATURA**

- KOMLOSY, Andrea, Vaclav BUZEK a Frantisek SVATEK. Kulturen an der Grenze: Kultury na hranici. Vídeň: Promedia, 1995. s.223-227. ISBN 3900478937.

- **INTERNETOVÉ ZDROJE**

- <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/cesi-a-nemci>
- Fotografie: <http://www.fotohistorie.cz>
- <http://www.zanikleobce.cz>
- <http://www.npsumava.cz/en/5781/sekce/historicke-album-sumavy/>
- Video: <http://www.ardmediathek.de/tv/Schwaben-Altbayern/Die-verschwundenen-Dörfer-im-Böhmerwald/BR-Fernsehen/Video?bcastId=14913702&documentId=28477824>